

**ARTYSTKI POLSKIE W ŚRODOWISKU PARYSKIM:
WOKÓŁ ALICJI HALICKIEJ**

Zwiększający się udział kobiet w życiu społecznym na przełomie XIX i XX wieku znalazł swoje odbicie również w dziedzinie sztuki. Trudna, szczególnie dla kobiet, sytuacja na scenie artystycznej porozbiorowej Polski, a zwłaszcza ograniczony dla nich dostęp do wyższych uczelni artystycznych zachęcał je do wyjazdów na studia za granicę. Paryż, tętniący życiem kulturalnym, oferujący szerokie możliwości kształcenia i działalności wystawienniczej, przyciągnął, począwszy od końca XIX wieku, licznych polskich twórców. Jedną czwartą z nich stanowiły kobiety. Pobyt w Paryżu pozwalał im nie tylko na rozwijanie własnego talentu. Wraz z postępem internacjonalizacji środowiska artystycznego światowej stolicy sztuki mnożące się kobiece stowarzyszenia twórcze i wystawy sztuki kobiet otwierały przed nimi nowe perspektywy zawodowe. W okresie międzywojennym paryska scena, niezwykle ożywiona w epoce tzw. szalonych lat nadal oferowała kobietom większe możliwości rozwoju talentu niż odzyskujące po rujnującym okresie rozbiorów siły i energię ośrodki polskie. Po drugiej wojnie światowej, kiedy Polska znalazła się w bloku krajów demokracji ludowej, choć Paryż tracił stopniowo swoje znaczenie na rzecz Nowego Jorku, to jednak wciąż był przedmiotem marzeń i tęsknoty artystek.

Wystawa twórczości Alicji Halickiej, jednej z najwybitniejszych polskich Paryżanek, jaka odbyła się w Willi La Fleur w Konstancinie w 2011 roku, wydała nam się znakomitą okazją do podjęcia dyskusji nad losami i twórczością polskich artystek, czynnych nad Sekwaną, próby usytuowania ich zarówno w środowisku polskim, francuskim, jak i międzynarodowym. Kim były Polki-artystki w Paryżu na przestrzeni ostatnich stu lat, począwszy od ostatniego dziesięciolecia XIX wieku? Jaka była ich percepcja artystycznej sceny tego miasta? Jak wpisuje się ich twórczość w historię polskiej sztuki? Czy ich szeroki udział w życiu artystycznym znajduje dziś odbicie w badaniach? Czy ich dzieła zajmują tyleż samo miejsca w salach muzealnych, co dzieła mężczyzn? Szczególnie ważny temat stanowiła kwestia kondycji artystki-emigrantki. Czy różniła się ona od kondycji artysty-emigranta? W jakim stopniu fakt oddalenia od ojczyzny i życia w innej kulturze wpływał na ich twórczość? Czy ograniczał się on do przejmowania przez emigrantów modelu kulturowego nowej ojczyzny, czy też spotkanie, a czasem wręcz zderzenie rozmaitych kultur dawało w efekcie nową jakość? W jaki sposób owo geograficzne, fizyczne, ale i kulturowe oddalenie odbija się dziś jeszcze na procesach badawczych i stosowanej przez historyków sztuki metodologii, a także na interpretacji wyników badań?

Powyższe pytania podjęte zostały zarówno przez badaczy z Polski, jak i z zagranicy, a także tych, którzy sami mają za sobą długi pobyt, nie tylko naukowy, za granicą. Teksty zebrane w niniejszym tomie reprezentują różne punkty widzenia i opierają się na różnego rodzaju źródłach, zarówno archiwalnych, jak i wtórnych, m.in. relacjach prasowych, wobec których wypadało zachować wysoki krytycyzm, w czym niewątpliwie pomocna jest dobra znajomość paryskich realiów. Większość tekstów ma charakter monograficzno-biograficzny i przedstawia nowe aspekty twórczości słynnych artystek, bądź twórczyni zapomniane lub niewystarczająco znane. Autorzy pochyłili się m.in. nad losami i twórczością Anny Bilińskiej, Olgi Boznańskiej, Meli Muter, Alicji Halickiej, Sary Lipskiej, Tamary Łempickiej, Zofii Stryjeńskiej, czy Joanny Wierusz-Kowalskiej. Inni skoncentrowali się na analizie socjologiczno-historycznej polskiego środowiska artystycznego w Paryżu w różnych okresach, obejmującej systemy kształcenia, czy strategię zawodowe, mających prowadzić do osiągnięcia uznania i sukcesów, zarówno na forum kolonii polskiej, jak i środowiska międzynarodowego. Podjęta została również próba spojrzenia na inne ośrodki artystyczne we Francji niż Paryż, w szczególności na południe Francji, zwane popularnie „wielką pracownią śródziemnomorską”. Pozwoliło to rozszerzyć horyzont badawczy i zwrócić uwagę na twórczyni, które bądź to dzieliły swój czas pomiędzy stolicę i odległe od niej prowincje, bądź to świadomie unikały paryskiego zgiełku. Nie pominięto wpływu wybitnych postaci polskiego i francuskiego życia artystycznego, z Feliksem Jasińskim w roli mecenasa na czele, na rozwój karier artystycznych Polek. Cennym uzupełnieniem była rekonstrukcja obrazu polskiego Paryża, widzianego oczyma „cudzoziemki” — polskiej artystki z Londynu, Haliny Korn-Żuławskiej. Jej spojrzenie, czułe i krytyczne zarazem na miasto i jego artystyczne oblicze, rzuca nowe światło na wciąż mało znaną historię polskiego środowiska twórczego w stolicy Francji po drugiej wojnie światowej. Bez względu na przyjętą metodologię i punkt wyjścia większość badaczy podkreśla w swoich tekstach specyficzną sytuację, jakiej znalazły się polskie twórczyni w Paryżu w kontekście innego, nowego modelu kulturowego i społecznego, i wynikające stąd trudności.

Pomimo szerokiego wachlarza podjętych tematów i rezultatów, wzbogacających dotychczasowy stan wiedzy, mamy świadomość, że prezentowane w niniejszym tomie teksty nie wyczerpują w najmniejszym stopniu rozległego pola badań, jakim są kariery polskich artystek w środowisku paryskim. Wręcz odwrotnie, wydaje się, że otwierają one nowe perspektywy, w szczególności w zakresie badań komparatystycznych nad rolą i osiągnięciami polskich twórczyń w aspekcie międzynarodowym. Ustalenie całego bogactwa wkładu polskich artystek w rozwój paryskiej awangardy na przestrzeni ostatnich dwóch stuleci powinno przyświecać kolejnym projektom badawczym.

Ewa Bobrowska

Redakcja składa podziękowanie Markowi Roeflerowi, współorganizatorowi konferencji w Konstancinie, za pomoc i zgodę na wykorzystanie wizerunków dzieł sztuki znajdujących się w jego posiadaniu.